

الخطاب الديني و الوظيفة الاجتماعية

HU'DUBAR ADDINI DA AIKIN ZAMANTAKEWA A AL'UMMA

مقدمة

GABATARWA

Hudubar –Jawabin- addini madogara ce ta asasi ga 'ya'yan Al'umma wajen sanin manuofin addini da koyarwarsa, kuma yana da babban tasiri wajen wayar musu da kai da fuskantar da halayyarsu zuwa ga kyakkyawan zamantakewa a al'umma.

Wannan shi ne babban abinda ya wajabta wa jagorori masu fahimta da su bayar da himma mafi girma ga bayanin addini a al'ummunsu, domin duk wani rauni ko gibi da ya lababa cikin wannan bayani to yana iya haifar da mummunan sakamako mai hatsari ga addini da kuma ga al'umma.

Tabbas al'ummarmu ta biya farashi mai tsada a sakamakon yayyada gurbatattun bayanai da aka danganta su ga addini da suka jawo koma baya, suka jawo kyamar addini tare da sabani da fitinu suka ba wa addini kamanni na shu'unci da rarraba kai.

Amma kuma alal hakika adalci yana nuni da cewa dandalin al'umma bai ,rabu da samuwar bayanin asali na addini ba wanda ke yada fahimtarwa yana yin kira zuwa ga hadin kai da tabbatar da zaman lafiya a zamantakewa tare kwadaitarwa zuwa ga farkawa da yunkurawar kawo ci gaba.

Abu da ake bukata shi ne daukaka darajar fahimtar da jama'ar al'umma ke da ita domin riskar muhimmancin bayanin addini da kuma aiki da shi

a mutunce a aiwace tare da tashi tsaye don assasa gina shi da aiki da shi farowa daga ma'aunai da ka'idoji sahihai.

Kazalika ya kamata ga ma'abuta ba da hudubobi da bayanan addini su bud'a kirazansu su amince da cin gyara da yarda da shawarwari domin inganta abubuwan da suke gabatarwa saboda a samu ci gaba da sakamako mafi kyau. Haka nan su zamanto masu musayen ra'ayi da na kwarewa tsakaninsu da sauran masana masu wata kwarewa ta musamman a fannoni, wannan kuwa za a samar da shi ne ta hanyar shirya tarurrukan fahimtarwa da na kara wa juna ilimi ko kuma gagganawa da juna a tsakaninsu kai tsaye. Wannan kuwa abu ne da ma'abuta kwarewa a fannoni dabam-daban suke yi a al'aummu da dama magabata.

A bisa wannan ra'ayin ne nake gabatar da wannan dan gajeren rubutu na wadannan 'yan shafuka ga masu karatu ma'abuta daraja, musamman ma malamai da ma'abuta hudubobi, wannan kuma wata tattaunawa ce da na gabatar a wani taro tare da dama daga cikin malamai ma'abuta jajircewa da manyan masanan boko, da masu wake, wanda aka ba wa taken "Mahadar Mumbari" da ya gudana ranar 20 ga watan Shawwal 1443 Hijiriyya da yay yi daidai da 22 ga Mayu Miladiyya a masallacin Al-Mustafa da ke garin Katif(Kasar Saudiyya).

Na zabi in mai da hankali ne a kan bayani game da "Aikin Zamantakewa ne a Al'umma" kamar yadda yake a bayani addini domin ya zamanto cikato ne ga jawabin wani taron wanda zai tabo sauran muhimman bangarorin.

Na yi wasu canje-canje da kwaskwarima na kuma kara wasu shafuka a cikin wannan bayanin.

Ina rokon Allah Ya karba mana kuma Ya ba mu dacewa.

Hasan Musa Saffar

21 ga watan Shawwal 1443 -23 ga watan Mayu 2022.

AUNA HU'DUBAR- JAWABIN- ADDINI تقويم الخطاب الديني

Ita huduba a addini, wato jawabin addini wani bangare daga sashen rayuwar zamantakewar al'ummarmu ta musulunci da ba zai taba banbaruwa daga gare ta ba.Bilhasali ma shi wani rukuni ne daga rukunonin ibada kamar yadda yake a sallar Juma'a da sallar idi -babba da karama da suke wajibai.Yin huduba,bayanin addini;wajibi ne a cikinsu,haka kuma juzu'ii ne na salla a cikinsu.

Kamar kuma yadda yake kwadaitawa a kan kira zuwa alheri,da shiryar da su zuwa ga gaskiya, da shiryar da su zuwa ga addini,da yin umarni da mai kyau da hana mummuna da raya al'amarin AhlulBayt (A.S.) duk suna bukatar bayanin addini wajen isar da su a zamantakewarmu ta addinin Musulunci.

Babu shakka bayanin addini na da babban tasiri da ba za a iya musanatawa ba,domin shi sashe ne daga babbar gangar jiki al'amuran al'umma baki daya don haka ya kamata kowa da kowa a al'umma ya himmatu da shi kamar yadda yake himatuwa da sauran al'amuran rayuwarsa, haka nan ya kamata kowa ya zamanto yana da ra'ayi da matsayi game da shi, amincewa ne ko rashin amincewa,ba daidai ba ne mutum ya ce daukar matsayi dangane da bayanin addini ya ta'allaka ne kawai da wasu jama'a ayyanannu babu ruwan sauran mutanen

al'umma,bil hasali ma akasin haka shi ne daidai,matukar dai bayanin ya shafi al'amuranmu ne na gaba daya kuma yana da tasiri a kan rayuwar jama'a to yana daga wajibinsu kuma hakkinsu su himmatu da shi.

Idan muka yi la'akari da halayyar zamantakewar jama'ar da suka gabata za mu iske cewa yawancin mutane halin rayuwarsu ta 'yan daidaiku ne kawai ya dame su ba sa ganin al'amuran al'umma na gaba daya sun shafe su in banda 'yan tsirari daga manyan jama'a daga cikin shugabanni wadanda suke jin cewa wannan al'amarin su ya shafa. Amma a wannan zamanin al'amuran zamantakewar jam'ama sun canja,mun wayi gari duk muna ganin muhimmancin al'amuran zamantakewar jama'a na gaba daya a sakamakon ci gabon ilimi da yaduwar labarai,ta hanyar kafofin sadarwa, da karuwar amincewar mutane da kansu da kansu wadanda duk suka ba wa mutane dama wajen bayyana ra'ayoyinsu da yayyada su cikin sauri zuwa gurare dabab-daban,don haka abu da ya dace a dabi'a a samu kalu bale da kuma cin gyara ko ma suka ga bayanin al'amarin addini.

Bugu da kari kuma akwai wani rukunin hadin gwiwa da guguwar adawa masu karfi da suka dumfaro addini wadanda suka yi kwantan bauna suna jiran duk wani dan kuskure ko gibi da za su gani daga addini don su kururuta su yi ta yayata shi a cikin al'umma domin kawai su raunana tasirinsa su raunana amincewar mutane da shi,wannan kuwa a dabi'ance haka yake a fagenfafatawa a tsakanin bangarori masu hamayya da juna.

Bil hasali ma dai shi bayanin addini a bisa abinda ya kunsa da kuma salonsa hanya ce ta Dan Adam to matukar kuwa haka yake to ba ma'asumi ba ne, wato ba kangagge ba ne, daga aikata kuskure da kuma

rauni, domin isma ko kuma rashin aikata kuskure ya kebanta ne kawai da Alkura'ani, amma duk wani mai ba da bayani dangane da addini to yana yin Ijtihadi ne kawai kuma yana yi gwargwadon iyawarsa ne yake kokarin magana,yake huđuba kuma yake rubuce-rubuce,dukkanin wata hanya to tana tare da rauni da kuma kuskure,saboda haka Malamai suke cin gyaran junansu a kan al'amura da dama a fannoni dabam-daban kamar su akida da kuma al'amuran hukunce-hukuncen fikihu.Daga cikin misalan irin wannan za mu iske ga rashin ingancin al'amura arba'in da uku da Sheikh Saduk ya rubuta a littafinsa mai suna (الاعتقاد) "Al-l'itikad" saboda haka Sheikh Mufid ya yi rubutu ya ci gyaransa a littafinsa mai suna (تصحیح الاعتقاد) "Tas-hihul l'itikad" Gyaran Akida.Haka nan za mu iske haka a karin bayanin malamai a littatfan fikihu a littafan fatawoyi,kamar littafin "Urwatul Wuthka" (العروة الوثقى) wanda littafi ne na fatawoyin Sayyid Muhammad Kazim Yazdiy wanda kowa da ya samu dama ya rubuta hashiya a gefen fatawoyinsa ya bayyana inda ya yi sabanin ra'ayi da fatawoyin Sayyid Yazdiy din,ma'ana rashin samun daidai a fatawoyin shi Malamin duk kuwa da cewa shi mai ba da fatawa tun farko a shari'a an yi masa uzuri a bisa shar'antawar ijtihiadi.Alal hakiki malami na iya ganowa cewa ashe ya yi kuskure akidarsa ko a fatawarsa har canja daga wannan ra'ayin zuwa wani ra'ayin sabo na daban.

A daya bangaren kuma idan aka jingine batun kuskure ko samun daidai a fatawa, shi kansa bayanin addini ai yana bukatar jaddadawa da ci gaba da kawo canji da wayar da kai da zamantakewa musamman ma a wannan zamani na ci gaban zamani da ci gaban rayuwa da ta fannin ilimi kuma ta hanyar cin gyara da bayyana sabanin ra'ayi ne za a iya samun ci gaba da samun canji.

Bayanin addini na iya zama daidai da kuma dacewa a wani lokaci amma a wani zamani kuma ya zamanto bai dace ba saboda canjawar zamani da yanayin zamantakewa.

Malam Mutahharyi ya yi ishara da wata muhimmayar matsala yakin da ya ce a daya daga cikin littafansa cewa:-

“Alal hakika wani abu na iya zamantowa hanyar shiriya a wani guri amma a wani gurin kuma ya zamanto musabbabi bata da tabarwa.Bayanin da ya sanya wata mata ta zamanto mumina na iya sanya wani mai da’awar wayewa ya kafirce, mai yiwuwa wani littafi da aka rubuta shi da wani salo a wani zamani yana iya zamantowa hanyar shiryarwa ga dubban mutane amma shi a kan kansa wannan rubutun ya zama sabbabin batar da mutane da shakkunsu da rufar da su”.¹

Saboda haka ya kamata ya zamanto akwai wata madogarar da za a iya komawa gareta da kuma ma’una ta auna bayanan addini yin haka kuwa ya dace da koyarwar addini da ta kwadaitar da mu wajen cin gyara da binciken kan mu da kan mu a kan al’amura dabam-daban domin samar da ci gaba da daukakar da ta dace, ya zo a ruwaya daga Imam Ja’afarus Sadiq(A.S.) cewa:-

”من استوى يوماً فهو مغبون، ومن كان آخر يوميه شر هما فهو ملعون، ومن لم ير الزيادة في نفسه فهو إلى النقصان، ومن كان إلى النقصان فالملوء خير له من الحياة“²

“Wanda ranakunsa biyu suka zamanto daidai to an yi riba da shi, wanda ranakunsa biyu suka kasance mafi alherinsu to shi ya yi riba, wanda kuwa ranakunsa biyu suka kasance mafi sharrinsu to shi la’ananne ne,wanda bai ga wata karuwa a kan kansa ba to tabbas raguwa yake yi

¹ Muhadharatud din wal Ijtimaa daba’atul ulaa1420Hijiriyya (Beirut Darul Islamiyya shfi 358)

² الشيخ الصدوق: معاني الأخبار ص342

wanda kuwa yake raguwa to mutuwa ta fi alheri gare shi fiye da rayuwa”.

لماذا يرفضون النقد والتقويم؟

ME YA SA SUKE KIN YARDA DA GYARA?

A tsakanin masu huduba-jawabi- za ka iske akwai masu damuwa da a ci gyransu ko a auna su a kan bayanai na addini,wato tamkar ka ce duk abinda ke cikin bayanansu daidai ne kuma tsarkakakke ne!

Alal misali za ka iya iske daya daga cikin malamai yana tsananta gargadī dangane da cin gyara a zaman makokin ranakun Imam Husain (A.S.) kuma ya karfafa bayaninsa da hakaito wata kissa cewa wata rana wani mumini ya halarci majalisin makokin Imam Husain(A.S.) , bayan an gama an tashi sai ya yi korafi ya ci gyara a kan abinda aka yi, da dare ya yi ya kwanta barci sai ya gan shi a gurin tashin Alkiyama sai ga shi yana daga cikin 'yan Aljanna amma ko da Mala'ika ya duba takardarsa sai ya dakatar da shi zuwa can karshe ba a bar shi ya shiga ba sai bayan jira na tsawon lokaci sa'an nan aka ce masa wannan shi ne sakamakon korafin da ka yi a kan majalisin Imam Husain (A.S.)!

To ka ga irin wannan gargadin akwai zurfafawa a cikinsa kwarai da gaske haka kuma dogaro da mafarki a wajen kawo hujja ba salo ba ne na ilimi.

Kamar yadda cin gyara ko kalubale ga bayanin addini na iya zamantowa saboda ingizawar makiya ne,wadanda suke daukar kalubalen ga addini a matsayin hanyar raunana addini kuma ba za mu iya musantawa ba cewa akwai makiyan addini da suke kokarin raunana addini da kuma raunana imanin mutane game da cibiyoyin addini ta hanyoyin dabam-daban amma kuma duk da haka ba zai yiwu a hana cin gyara ko yin kalu

bale ga bayanin addini ba,kamata ya yi a yi ma'amala da shi wannan al'amari ma'amala da ta dace ko ma daga ina asalinsa yake kuwa,wannan kuwa saboda a gyara kura-kuren da ake da su ne a bayanan addini tare kuma da bayyyana badakalar da ke cikin maganganun na 'yan kalubale din.Kazalika kuma bai dace ba a fassara kowane mai kalubale ko cin gyara da cewa yana yi ne da mugun nufi domin akwai mai yin kalubbale daga cikin masu addini wadanda suke yi da nufin kare martabar addini da kyakkyawar niyyar neman gaskiya da ilimi.

Yana da kyau a nan mu kawo hudubar Imam Amirul Muminina Ali Bin Abi Talib (A.S.) inda yake kwadaitar da wadanda ke tare da shi kan cewa su yi kwakkwafi kuma su auna siyasarsa da matakai da yake dauka yana cewa:-

"فلا تكلموني بما تكلم به جبارة، فلا تتحفظوا مني بما يتحفظ به عند أهل البدارة، ولا تختالطوني بال Manson، ولا تظنوا بي إستنقالا في حق قيل لي، ولا التماس إعظام لنفسي، فإنه من إستنقال الحق أن يقال له أو العدل أن يعرض عليه، كان العمل بهما أثقل عليه فلا تكفووا عن مقوله بحق".³

"Kada ku yi mini Magana irin yadda kuke Magana da shugabanni ma'abuta dagawa, kuma kada ku kiyaye daga gare ni irin abubuwan da ake kiyayewa ga ma'abuta gaggawa,kada ku yi ma'amala da ni ta rufa-rufa,kada ku zaci wani nauyi gare ni dangane da gaskiya da aka fada mini,ko neman girma gare ni,domin duk wanda ya yi nauyi a game da gaskiya da za a gaya masa ko adalci da za kawo masa to aiki da su zai fi masa nauyi,kada ku dena fadin gaskiya".⁴

Daga nan za mu fahimci cewa: Malamai ba wai kawai kada su ki amincewa da cin gyara ba ne a'a su da kansu su fara yi wakansu gyara

³ نهج البلاغة، خبة 216

⁴ Nahjul Balagha Huduba ta 216

da tantance bayanansu da kansu a duk wata munasaba kuma su karfafa na kusa da su domin su ma su yi haka kamar yadda ya zo a huđubar Imam Ali (A.S.).

A nan baru mu kawo wani misali daga manya Malaman Shi'a wadanda suka yi gaggawar jarumtakar cin gyaran kai da kalubale, daga cikinsu akwai:-

Malamin hadisi Sheikh Muhammad Nuri mai littafin Mustadrikul Wasa'il wanda ya rubuta littafi mai suna (اللؤلؤ و المرجان في آداب أهل المنبر)
“Lu'u'lu'u da Murjani a Ladduban Munbari”, inda y aba da haske game da yin huđubobi da ke gudana ko'ina wadanda suka saba wa ka'idojin shari'a sa'annan ya warware dukan hujjojinsu raunana.

المجالس السنوية في مناقب و مصائب العترة النبوية“ Sayyid Muhsin Amin a littafinsa

Majalisan Sunna dangane da Falalar Zuriyar Gidan Annabi da kuma makokin musibinsu”.

Wannan yana da juzu'o'i,a gabatarwar wannan littfin Malam Ibrahim Amin ya yi gugar zana da kakkausan lafazi ga da yawa daga cikin huđubobin zakirai a munasabobin Ahlul-Bayt(A.S.) inda y a siffanta su da cewa sun saba wa tsarin Ahlul-Bayt (A.S.)da koyarwarsu.

Shaykh Muhammad Jawad Mughniyya wanda a cikin da yawa daga cikin rubuce-rubucensa da littafansa ya kukkushe da dama daga al'amuran addini da huđubobin addini.

Shaykh Murtdha Mudahhari, za mu iske a da dama daga cikin littafansa akwai bayyanannan suka mai yawa ga mu'assasan addini da aka tattaro shi a littafin Iaccocinsa,gugar zanarsa a juzu'ai uku mai “Malhamar Husainiyya”,haka nan yana da rubuce-rubucen kushewa ga wasu irin

halayya da yanayin makarantun addini da ayyukan tafiyar da su:

إحياء فكر الدين في الإسلام، نقد فكر الدين، محاضرات في الدين و المجتمع

“Raya addini a Musulunci, kalubalanta ra’ayin addini, hudubobin game da addini da zamantakewa”.

Shahid Sayyid Bakir Sadr wanda ya ci gyaran littafin hukunce-hukuncen fikihu kan cewa salonsu da aka saba da shi wanda yake hannun mutane bai dace da harshe da fahintar wannan zamani ba, don haka ya bayyana ra’ayinsa karara a gabatarwar littafansa mai suna “Al-Fatawal Wadhiha”, haka nan yana da kushewa mai zurfi game da makarantun addini da irin salon taka rawarsu da ya zo a gabatarwar littafinsa mai suna “Al-Halakaat” na ilimin usuli, kamar kuma yadda ya yi suka game da salon mu’amalar makarantun ilimin addini da yadda suke mu’amala da jama’a da ya yi su a cikin laccocinsa a karshen rayuwarsa wadanda aka tattara aka mai da su littafi aka buga shi a littafi mai suna “Al-Mihnah”.

Haka nan akwai sauran Malaman da suka zabura wajen yin kalubale da cin gyara ga bayanin addini, kowa a zamaninsa da ya kebanta da shi da kuma bangarensa da yake ganin cin gyaran da yake so a yi.

Sai dai kuma wannan ba yana nufin cewa dukkan ra’ayoyin masu sukan da kalubalen sun zamanto ingatattu ne, a’ a ra’ayoyinsu su ma abin dubawa ne abin yin nazari a kansu ne, kuma kofar cin gyara da zaburowa a bude take. A takaice dai yin kalubalen bayanan addini da cin gyara ya dace da shari’a kuma yana da kyau da amfani ga addini.

A nan za mu kawo bayanin babban Mar’ja’in koli na addini Sayyid Ali Sistani (Allah Ya kiyaye shi) wanda aka yi don munasabar kusantowar watan Muhamarram na shekarar 1441 Hijiriyya a matsayin wasiyya da

shiryarwa ga masu wa'azi da masu da'awa wadda ke kunshe da hikimomi goma sha biyu da ke ba da kyawawan fahimtarwa da jagorantarwa masu warkarwa ga matsaloli da dama ga masu hudubobin addini a wannan zamanin;za mu kawo sashe daga cikinsa a hikimomi shida a takaice kamar haka:-

- Nesantar abinda zai kawo rarraba a tsakanin muminai da haifar da sabani a tsakaninsu da himmatuwa da hadin kansu da karfafa junansa da kaunar junansu.

Wannan yana nufin a nesanci abubuwan da suke nuna sabani a junansu kamar sabaninsu a takalidi, da sabanin Mujtahidai da zurfafawa a kan sabanin ra'ayinsu,duk wani sabani a tsakani ai ba ya fitar da su da bin Alkura'ani da Ahlul-Bayti(A.S.) ko da kuwa ya samo asali ne daga darajar imaninsu ko basirarsu ko rikon su da addini ko darajar shiryiwarsu kai ko ma daga kuskure ne da ya auku daga wasunsu.

- Bai dace a yayata kuskurcewar wani ba wadda ya shahara da ita domin yin haka zai haifar da kara shaharar kuskuren da kuma sanya ma'abucin kuskuren nacewa a kai da kuma duk wani mai koyi da shi,haka nan zai kai ga wulakanta haķikar da ake nufin karewa ballantana kore zubar da mutuncin muminai da dushe duk wani alheri da ya zo daga gare shi,musamman idan hakan zai haifar da rashin girmama sauran falalolinsa da martabobinsa,sau da yawa mummunan abu akan kawo karshensa ta hanyar yin shiru game da shi, yaduwarsa kuma ta hanyar yayata ta d ambata ta,sau da yawa rashin ambaton abu ya fi alheri fiye da ambata shi.
- A nesanci abinda zai haifar da rarraba kan muslimmai baki daya ya raunana su, ya jawo munana zato a

tsakaninsu, domin yin haka ya saba wa koyarwarsu (Ahlul-Bayt), saboda su sun kasance suna kwadaitarwa a kyautata mu'a'mala da sauran musulmai da rashin bayyana sabanin da zai kai ga raunana addinin Musulunci ko rikitar da gaskiya, har ma wasiyya ta zo game da yin salla tare da su da kamewa daga gare su, da halartar majalisunsu, da raka jana'izarsu, wannan kuwa al'amari ne da aka yi ta'akidi a kansa, kuma a sarari yake a tarihi idan aka duba hadisai da salon rayuwarsu; a sakamakon haka sai sauran musulmai suka zamanto suna girmama su suna yabon su har ma suna himmatuwa da koyarwarsu da neman ilimi a gurinsu.

- Daga cikin abinda ya zo a hikima ta bakwai, akwai nesantar magana ba tare da ilimi da basira ba domin yin haka haramun ne a addini, Allah Ta'ala Yana cewa:-

"وَلَا تَقْفَ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانُوا عَنْهُ مَسْوِلًا" (سورة الإسراء: 36)

"Kuma kada ka bi abinda ba ka da ilimi a kansa. Haki'ka ji da gani da zuciya dukkansu wadannan game da shi (mutum) abin tambaya ne." (Surat Isra'i: ayat 36)

Babu wani abu daga manufar mutum da halatta masa aikata hakan kamar yadda babu wani uzuri ko rauni da zai sa shi ya saba wa hakan.

- Mutum ya kiyayi kirkiire ko aikata bidi'a wato kara wani abu ga addini wanda ba ya cikinsa, ba tare da wata hujja amintacciya ba, domin bidi'a a addini ita ce mafi cutarwar bata a cikinsa, tana kaiwa ga rarraba addini zuwa akidoji dabam-dabam da karkasa mabiyansa zuwa fungiyoyi mabanbanta masu sabani da junna kamar yadda muke gani a

addinai da mazhabobi daban-dabam;gargadi dangane da
bidi'a ya zo daga Annabi (S.) da kuma cewa : "شر الأمور محدثاتها
وكل بدعة ضلاله، و كل ضلاله في النار".

"Mafi sharrin al'amura su ne fararrunsu kuma dukkan bidi'a
bata ce,kuma dukkan bata a wuta take."

Ketare haddi da tsanantawa matuka a al'mura na daga cikin
aiki da rashin ilimi da rashin basira.

Ya zo a hikima ta takwas cewa:-

"Masu tablig da masu wake da masu yabo su kiyayi yin
bayani da zai kai ga guluwi, wato zurfafawa da wuce iyaka
dangane da Annabi (S) da zuriyar gidansa, ;guluwi iri biyu ne
(1) Ba da siffot Allah ga wanin Allah da kuma kokarin
tabbatar da abubuwa wadanda hujjoji ingantattu ba su
tabbata ba dangane da su,Mazhabar Ahlul-Bayt(A.S.) ta
barranta da dukkan nau'o'in biyu na guluwi,bil hasali ma
nesa take da dukkansu biyun,koyarwar Ahlul-Bayt(A.S.) ta
tattara ne a kan imani da matsayinsu da Allah Ya dora su a
kai ba tare da yin kari ko ragi ba, tare da yin taka tsantsan a
gurin da za a iya yin kuskure ,da nesantar abinda hujja
amintacciya ba ta tabbata a kansu ba.

معايير النقد والتقويم

MA'AUNAN CIN GYARA DA GWAJI

Babu makawa a samar da wani ma'auni ingantacce sahihi
wajen aunawa da kuma cin gyran jawabi, akwai masu
hargowa da tunzuri da ke yin amfani da kakkausan lafazi
wajen cin gyran maganar wasu, wannan kuwa babban
kusoure ne mai cutarwa wanda ba shi da amfani; yana jowo
kauracewar mabiya.

Shi mai irin wannan salon gyaran zai iya zaton cewa yana jan hankalin mutane ne don ganar da su, ko kuma daidaitawa wani al'amari ta wannan salon, sai ya shagaltar da mutane da abubuwan da ba su ne muhimmai ba ya hana ruwa gudu ya hana kawo ci gaba; to shi kalubale ko cin gyara irin wannan ba lafiyayye ba ne don haka bai dace ba.

A daya bangaren kuma akwai wani nau'i na kalubale da cin gyara da yake a kan asasi na ilimi wannan ya samo asali daga tunani mai kyau na hankali na ilimi, kowane mutum yana da 'yancin tunani da ra'ayi kuma yana da masaniya dangane da abinda yake jawabi a kai kuma hakkinsa ne ya ciza ya hora ya auna ya fayyace duk abinda ya so magana a kai.

Abu ne mai muhimmanci matuka mu yi la'akari da yin ittifaki a kan madogara guda ta ra'ayi ko tunani, domin idan ya kasance ana da sabanin madogara to a bisa dabi'a ra'ayoyi da matsayi ma za su zamanto sun bambanta, kowane ra'ayi da madogararsa.Idan aka sami madogarar ra'ayi guda duk lokacin da wani ya zo da ra'ayinsa na dabam da ba ya cikin da'irar addini amma kuma yana so ya tilasta kansa a kan jawabin addini to ba za a amince masa ba domin kuskure ne saboda ikon hukuntawa ko farlanta ra'ayi dole ne ya samo asali daga madogarar da yake komawa gare ta ko kuma wadda aka yi ittifaki a hankalce ko a 'yan Adamtake.

انعكاسات الخطاب الديني ومخرجاته الاجتماعية

TASIRIN JAWABIN ADDINI DA SAKAMAKON A ZAMANTAKEWA.

Häkiä daga mafi muhimmancin hanyoyin yin kalubale da kuma cin gyara a jawabin addini shi ne aunawa da yin dubi ga tasirin da ya yi a al'umma da kuma irin sakamakon da ya

haifar a zamantakewar al'umma, mai kyau ko marar kyau. Alal misali idan muka lura muka ga cewa jawabin addini ya bayar da gudummawa wajen kawo ci gaba a zamantakewar al'umma to wannan dalili ne da ke nuna cewa jawabin addini amintacce ne lafiyyayye kuma mai kyau ne, amma idan muka ga cewa jawabin ya jowo tabarbarewar al'amura da koma baya da mumunan yanayi to a nan babu yaadda za mu yi hukunci da kyawun wannan salo na jawabin addini. Saboda haka bisa asasin sakamkon da hudubar addini ta haifar za a dora kalubalantar hudubar addini ko cin gyaranta ko auna ta.

A halin da muke ciki idan muka lura da yanayin zamantakewar al'umma a duniyar Musulunci za mu ga cewa al'amarin babu kyau; akwai munanan alamu na zahiri wadanda mafi bayyanarsu su ne kamar haka:-

Na farko: Akwai rashin kafuwar koyarwar addini a zukatan 'ya'yan wannan al'umma da rashin aiki da shi a halin rayuwarsu wato kamar su 'yanci da adalcin zamantakewa da 'yancin dan Adam, da raunin riko da dabi'un kwarai, kamar irinsu gaskiya da rikon amana, da kiyaye tsarin doka da oda, wadannan koyarwar duk ba su kafu a zukata kuma ba ka ganin su a bangarori da dama na zahirin rayuwar wannan al'umma.

Na biyu: Raunin himmatuwa da ilimi, fahimta da rashin bayyana kage-kage a ilimin dabi'a da na rayuwa, duniya tana samun ci gaba kullum a fannin ilimin zamani a fannoni dabam-dabam amma gudummawar al'ummar musulunci a wannan ci gaban ba ta fi a kidaye ta ba, alal misali idan muka

bi diddigi na ambatawa da girmamawa da kmbamawa ga mashahurai da suka yi rawar gani wajen kawo ci gaba a ilimi a duniya;kamar irin su kyautar Sarkin Faisal ta duniya da ake ba wa fitattu da mashahurai da suka ba da gummawa ta ilimi,har zuwa shekara ta 2019 ,da masana 59 suka samu daga kasashe daban-dabam,babu daya daga cikinsu in banda mutane biyu daga kasashen musulmi a fannin adabi da hidima wa addinin musulunci.

Na'am za a iya samu daga muslmai wadanda suka samu wasu kyaututtukan amma ba za a iya kwatanta su da wadanda suka samu daga maabiya addinin Yahudanci da mabiya addinin kiristanci ba da mabiya sauran addinai.To me ya sa wannan raunin himmar da rashin zabura a kage-kage na ilimi a al'ummar musulunci?

Na uku: Sukurkucewar kuzarin aiki da lalacewar habakar kyautata rayuwa,kamar bunkasa masana'antu,da bunkasa harkar noma da ilimin kimiyya da sauran bangarori daban-dabam duk babu ci gaba.

A duniyarmu ta yau kyawun rayuwa ya zamanto ana auna shi ne da ma'auni da ke da alaka da kiwon lafiya,da damar ci gaban ilimi,da samar da aikin yi,da tsaro a cikin kasa,da tsarin raya al'umma, da kyawun tafi da shugabanci da walwalar rayuwa a bangarori daban-dabam.

Alhali wasu kasashe da al'ummu suna rige-rigen su kai kololuwar darajar kyautata jin dadin rayuwar jama'arsu mafi yawancin kasashen al'ummar musulmai sunafafutar hawa tudun tsira ne na mafi kaskancin darajar kyautata rayuwa;

kamar yadda rahotanni suka nuna daga masu lura da al'amuran kasa da kasa.

Na hudu: Rauni wajen shiga ayyukan sa kai na hidimar 'yan Adamtaka gaba da gaba da ayyukan addini na wajibi kamar su gina masallaci, da gina Husainiyya, da aikin haji da umra, da kai ziyara zuwa hubbarorin Imamai,da hallarar majalisan zaman makoki,da raya alamomin addini duk wadannan na daga cikin kyawawan ayyukan alheri,da shiga cikin kungiyoyin hidima na sa kai a ayyukan alheri, da kungiyoyin kare muhalli,da na hidima ga mabukata,da shiga cikin cibiyoyin bincike na ilimi, da kage-kage,idan muka kiyasta muka aunu sauran al'ummu da al'ummar musulmai ,za mu ga cewa shiga cikin wadannan bangarori daga cikin Musulmai abu mai rauni ainun;kamar yadda rahotannin shekarun baya-bayan nan suka nuna a Saudiyya cewa adadin wadanda suka rubuta suanyensu a ayyukan sa kai bai wuce dubu ashirin da uku ba kacal daga adadin kasar kimanin kusan miliya talatin da uku!

Sai dai kuma akwai hasashen cewa zuwa shekarar 2030 adadin zai kai miliyan daya.

Na biyar: Yawan sabani da gardandami musamman a tsakanin masu addini har ma wasu na amfani da jawabin addini da al'amuran ibada wajen halatta gardandamin da ake yi da sabanin da ake da su.Kamar yadda aka kawo rahoto an taba yin wata takaddama a tsakanin wasu kauyuka guda biyu inda har wani ya sadaukar da gonarsa a matsayin wakafi saboda Allah a kan gardamar da ake yi, sai ka ce

gardamar wani abu ne da yake halali wanda har za a nemi kusaci ga Allah ta kutsawa cikinsa.

Wannan shi ne zahirin abinda ke akwai a yawancin kasashenmu na al'ummar musulmi, a misali ba wai dukkan kasashen ba, don haka ana samun masu kallon jawabin addini ta wannan mahangar.

مدى مسؤولية الخطاب الديني

IYAKAR AIKIN JAWABIN ADDINI

Akwai tambaya da ke iya tasowa kan cewa shin mene ne ainihin wajibin jawabin addini dangane da wannan hali da ake ciki?

A sarari yake cewa akwai wasu masu ra'ayin dora wa jawabin addini laifin da ba nasa ba da kuma ya ketare iyakarsa.Koma bayan al'ummar musulmai ta faru saboda wasu sabbuba ne da dalilai da dama,na siyasa da na tattalin arziki da na zamantakewa saboda haka ba zai yiwu ba a mance duk wadannan sabubban a loda wa jawabin addini alhakin koma bayan da ke akwai; domin magance wannan matsalar zai yiwu ne kawai ta gamammiyar hanyar da hada da siyasa,tattalin arziki da kuma zamantakewa.Wannan kuwa na bukatar hadin kan mu'assasai masu karfi da kyakkyawan shugabancin da zai jajirce a kan ganin a cimma haka. Babu shakka jawabin addini yana da nasa kason na koma bayan da ke akwai amma ba zai yiwu ya d'auki dukkan tarin alhakin mummunan halin da al'umma ta sami kanta a ciki ba.Wannan shi ne dalilin da ya sa ba mu ga Allah Ya kallafa wa Annabawa wajibcin canja halin zamantakewar al'ummunsu ba domin kawo canji a

al'umma yana bukatar amincewar mutane a bangarori daban-dabam na rayuwa.

Ayoyin Alkura'ani da dama sun yi ta'akidi ne a kan cewa ba su ke da wajibin canja hakikanin halin zamtakewa ba illa iyaka gwargwadon isar da sako da nuna wa mutane hanyar shiriya da sawaba, amma canja halin da ake ciki wannan ya ta'allaka ne da amsawar mutane da kuma biyayyarsu; Allah Ta'ala Yana cewa:-

"وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذِرُوا إِنْ تَوْلِيتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ" (سورة المائدة الآية: 92)

"Kuma ku bi Allah ku bi Manzo ku gargadu idan kuwa kuka juya to ku sani cewa abinda ke kan ManzonMu kawai shi ne isarwa bayyananniya".(Surar Ma'ida aya ta 92)

"مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَبَدُّلُونَ وَتَكْتُمُونَ".
(سورة المائدة الآية 99)

"Babu abinda ke kan Manzo sai dai isarwa kawai kuma Allah Ya san abinda kuke bayyanawa da abinda kuke boyewa."(Surar Ma'ida aya ta99)

Daga wadannan ayoyi na Alkura'ani zai bayyana a garemu cewa wajibin jawabin addini shi ne bayyanannen isar da sako, ta hanyar isar da koyarwar addini, da isar da sakon Ubangiji ga al'umma tare da kiran mutane ga fuskantar fandarewa da fasadi a rayuwar, da shiryar da mutane zuwa ga tafarkin alheri da gyara, to da haka ne za a auna jawabin addini a bisa asasin sauke wannan nauyin da ya doru a kansu, amma a ce an labta wa jawabin addini alhaki hakikanin halin da al'umma ke ciki da tabarbarewar

yanayinta wannan ba kalubale da ke tafarki ba kuma bai yi daidai ba.

ترشيد و التطوير الخطاب الديني

SHIRYARWA DA CIYARWA GABA A JAWABIN ADDINI

Jawabin addini yana da tasiri a al'umma, bil hasali ma babu wani jawabi da ya fi na addini tasiri a zukatan masu addini. Jawabin addini zai iya ba da babbar gudummawa a wajen farkar da al'umma da kowo ci gaba da habakar al'amura a yankunanmu domin yana da karfin ingiza zuciyar mutum, kuma ya sanya shi ya yi riko sosai da ladubban addini, ya sanya shi aiki sosai da sadaukarwa sosai, duk wannan ya dogara ne a kan irin salon jawabin da fuskantarwarsa da himmatuwarsa, ya kasance yana da karfin fuskantar kalubale da ake da shi a al'umma, ya zamanto mai shiryarwa, da bakin wannan zamani, wato ya san harshen da zai yi magana da shi mutumin yau ya fahimce shi ya kuma ya zamanto ya bi abinda yake ji a jawabin na addini, idan har haka ta yiwu to za a iya cewa wannan jawabi ne bayyananne kamar ydda Alkura'ani ya siffanta shi.

Haka nan jawabin addini na iya kasancewa mai mummunan tasiri kuma mai hatsari idan ya fito daga bakin mai kururuta al'amuran addini mai wuce gona da iri. Tun farkon tarihin addinin Musulunci al'umma ta sha wahala a hannun irin wadannan jama'a masu tsaurin ra'ayi masu sakandamar fahimta, masu wuce gona da iri a addini; su ne wadanda Alkura'ani mai girma ya yi gargadi game da su inda Allah Ta'ala Yake cewa:-

"يَا أَهْلَ الْكِتَابَ لَا تَغْلُبُوا فِي دِينِكُمْ وَ لَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا حَقٌّ"
(سورة النساء الآية: 171)

“Ya ku Mutanen Littafi kada ku zurfafa a addininku kuma kada ku fadī kome game da Allah sai dai gaskiya”.

(Surar Nisa'i aya ta 171)

A cikin su wadannan gullatu- 'yan wuce gona da iri -din na zamanin da su ne Khawarijawa a wannan zamanin kuma su ne masu tsaurin ra'ayi masu makahon riko da addini wadanda jawabinsu na addini ya zamanto musabbabin ruguza al'umma da wargaza kasa.

Mushkilar tana boyuwa ne saboda wadansu daga cikinsu suna yin riko da jawabin addini kuma suna riko kankan da wasu nassosi na addini ba tare da hadowa kowane bangare kammalalle ba da zai ba da cikakkaiyar fahimta game da addini ba,don haka sai wata gurguwar fahimta game da addini ta cunkushe musu zuciya,fahimta sabanin hakikanin koyarwar da ake nufi,suka kuma yi riko kankan da wasu gafala da sauran bangarorin koyarwar addinin, wannan shi ne ya sa ya zo daga Manzon Allah (S) cewa:-

"لَيْسَ يَقُومُ بِدِينِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا مَنْ حَاطَهُ مِنْ جَمِيعِ جَوَانِبِهِ"⁵

"Babu mai tsai da addini sai dai wanda ya kewaye shi ta dukkan bangarorinsa".⁶

"إِنَّ دِينَ اللَّهِ لَنْ يَنْصُرَهُ إِلَّا مَنْ حَاطَهُ مِنْ جَمِيعِ جَوَانِبِهِ".⁷

"Hakika addinin Allah babu wanda zai taba taimaka masa sai dai wanda ya kewaye shi ta dukkan bangarorinsa".

Alal misali za ka iske wani ya himmatu da yin jawabi a kan wa'azin Lahira kawai ya mai da hankalinsa a nan kawai, a kowane majalisi shi sai ya yi magana a kan mutuwa,da

⁵ شرح الأخبار في فضائل أئمة الأطهار ج 2 ص 382

⁶ Sharhul Akhbar fiy Fdha'ili A'immatil Athaar shafi na382

⁷ Kanzul Ummal Juzu'ii na 10 shafi na 171 hadisi na 28886

rayuwar kabari,da ketara siradi ba tare da tabo wani abu ba game da duniya ba wadda addini ita ma ya jibinci himmatuwa da ita daidai wa daida; Allah Ta'ala Yana cewa:-

"وابتغ في ما آتاك الله الدار الآخرة ولا تنس نصيبك من الدنيا"
(سورة القصص الآية: 77)

"Ka nemi gidan Lahira a abinda Allah Ya ba ka kuma kada ka manta da rabonka na duniya."(Surar Kasas:77)

Ya zo daga Imam Musal Kadhim(A.S.) cewa:-

"إِعْمَلْ لِدُنْيَاكَ كَأَنْكَ تَعِيشَ أَبْدًا وَاعْمَلْ لِآخْرَتِكَ كَأَنْكَ تَمُوتَ غَدًا".

"Ka yi aiki saboda duniyarka tamkar za ka rayu har abada,ka yi aiki don Lahirarka kamar za ka mutu gobe."⁸

Yayin da muke magana game da hakkin Allah bai kamata mu gafala game da hakkin bayin Allah ba domin shi ma yana daga addini, Amirul Mumina Ali bin Abi Talib (A.S.) yana cewa:-

"جعل الله سبحانه حقوق عباده مقدما على حقوقه فمن قام بحقوق عباد الله كان ذلك مؤدياً إلى القيام بحقوق الله".⁹

"Allah Ya sanya hakkokin bayinSa gabatarwa ne zuwa ga hakkokinSa duk wanda ya bayar da hakkokin mutane to wannan zai zamanto masa mataki zuwa ga ba da hakkokin Allah".

Addinin musulunci addini ne mikakke madaidaici da ya hade kowane bangare na rayuwa a bisa daidaito da adalci, kamar yadda ya yi ta'akidi a bisa tauhidi haka nan ya yi ta'akidi a kan 'yancin dan Adam,kamar yadda yayin da ya farlanta jihadi haka nan ya sanya asasin yin sulhu da na zaman lafiya,a halin ya kwadaitar a kan barranta daga makian

⁸ Man La yahdhuruhul Fakih Juzu'ii na 3 shafi na 156

⁹ Uyunul Mawa'izi wal Hikam shafi na 223

Allah da ManzonSa da Ahlul-Bayt(A.S.) haka nan ya kwadaitar a kan kiyaye hadin kan alumma,haka nan ya kwadaitar a kan takiyya da kyawun ma'amala da jama'a,da yin adalci da kyautatawa gare su, haka nan kamar yadda ya yi ta'akidi a kan himmatuwa da lahira haka nan ya karfafa gyara al'amuran duniya.

Saboda haka abu da ya fi dacewa mai jawabin addini ya fi mai da hankali a kan abubuwan da za su kyautata rayuwar jama'a,wadanda daga cikinsu akwai neman ilimi da fahimta domin farkon abinda Alkura'ani ya zo da shi ba umarnin salla ba ne, ba zuwa aikin umra da haji ba ne,umarni ne game da neman ilimi; kamar yadda Allah Ta'ala Yake cewa:-

"إِنَّمَا بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ" (سورة العلق الآية: ١)

"Ka yi karatu da sunan ubangijinka Wanda ya yi halitta"
(Surar Alak aya ta 1)

Ilimi shi ne asasi ya wajaba a yi ta'akidi a kansa kafin a yi a kan ibada.

A nan za mu kawo misali daga abinda Shaikh Abbas Kummi ya kawo a littafin Mafatihul Jinan dangane da yin tuntuntuni da tattaunawar ilimi a kan sauran ayyukan ibada na mustahabbi, ya kawo daga Shaikh Saduk a karshen bayaninsa game da sallolin nafila da addu'o'in ake yi a daren ashirin da daya ga watan Ramadhana wanda shi ne dare na biyu daga cikin dararen laylatul kadari ya ce:-

"Hakika raya wadannan darare biyu, wato daren ashirin da daren ashirin da daya da daren ashirin da uku na watan Ramadhana, raya su da tattaunawa ta ilimi ya fi duk wadannan sauran falala.

(Mafatihul Jinan bugu na biyu shekara ta 1424 Hijiriyya bugun Beirut na Mu'assasar Al-A'aalamiy lil Mad'buu'aat). Yana da matukar muhimmanci a himmatu da fuskantarwa, Manyan al'umma su dage wajen ganin an ganar da jama'a an saita su,su kuma jama'a yana kansu su yi aiki da duk wani ingantaccen jawabi na addini mai fahimtarwa mai haskakawa zuwa ga gaskiya.

Sau da yawa mutane sukan gundura su kosa game da jawabin addini wanda ke kiran su ga gaskiya ya fahimtar da su abinda ya doru a kansu;suna jin cewa hakan ya yi nauyi a kansu don haka sai su nemi jawabi wanda ke dadada musu rai na kissosin magabata suna ta ji alhali akwai malamai da suka ci nasara suka samu dacewa, jawabinsu ya farkar da jama'a suka canja rayuwar zamantakewar al'umma suka himmatu da ilimi da al'amura masu amfani ninkin baninki da tafiya a bisa tafarkin ci gaba da inganta lamura da habaka su.

-إتجاه طقوسي-

Fuskantarwar Bukukuwa

Wasu suna ba sanya jawabin addini a cikin bukuwa da hidima a munasabobin addini.

Buki kuwa a gurin wadanda ba masu addini ba na nufin wasu shugulgula da masu addini suke gudanarwa, amma gaskiyar al'amarin shi ne masu addini da marasa addini kowa na da wasu shugulgula da suke gudanarwa a matsayin buki irin nasu.

Duk da bambance –bambancen da ake da su a gudanar da bukuwa an dauki gudanar da bukuwan a matsayin alamar zamantakewar bil Adama a da can da kuma a yanzu.

Bukukuwan dai ana gudanar da su ne ta hanyoyi dabam-daban da dalilai mabambanta, kamar su raya al'adun magabata, cika rantsuwa ko alkawari, nada shugabanni, aure, saukar karatu, motsa jini da dai sauransu.

Akwai wani ra'ayini da ake kira, aikata abu don ibada kawai, to bukuwa kamar wannan ana yin su ne kawai da sunan ibada haka nan hudubar addini ita ma take.

التعبدية في توجيه خطاب الدين

YIN IBADA DA HUDUBAR ADDINI

“Yin ibada da fuskantarwar Jawabin Addini” koda kuwa babu wata fa’ida ga masu sauraron kamar idan ya kasance ba da harshensu ba ne.

Malaman sunna da shi'a sun tattauna kan cewa yin hudubar Juma'a lalle ne ya zamanto da harshen Larabci don yin biyayya kawai ta ibada tamkar dai kabbarar harama a salla , dole a yi da hrshen larabci koda kuwa masu sauraron ba sa jin yaren Larabci.¹⁰

Da yawa daga cikin Malaman bangarorin biyu sun hana yin hudubar Juma'a da harshen ajamawa ba domin kome ba sai domin koyi da sunna ne kawai.

Mai littafin Al-Jawahir kuwa ya bambance tsakanin karatun fatiha da salla da kuma wa'azi, yin wa'azi da wani harshe ya halatta a bisa zabi sabanin Fatiha da salla bai halatta ba in ba da Larabci ba saboda bayyanar dalilai a kan hakan.

Shaikh Yusuf Bahrani kuwa yana ganin cewa yin hudubar Juma'a da larabci dole ne koda kuwa masu sauraron ba sa jin

---

¹⁰ Almuw'si'atul Fiqhiyya Al-Kuwaytiyya Juzu'ii na 10 shafi na180)

Larabci domin ibada dole a yi ta kamar yadda aka kawo ta a shari'a, a littafin Al-Had'ikun Nadhira ya ce:-

"Mai yiwuwa hakikanin sauke nauyi ya dogara ne a kan haka kuma ai ibada ce, ita ibada kuwa ana yin ta ne kamar yadda mai ba da shari'ar ya kawo ta.

Hujja da cewa manufar huduba kuwa ita ce masu sauraro su fahimci abinda ake fada wannan haka ne an sallama domin hakan a hankalce ya dace sai dai ba dukkaninta ba; domin sanarwa ce da kuma kusanto da ma'ana ga hankula.

Amma ai kasashe da ba na larabawa ba wadanda aka ci nasara a kansu da yaki limaman Juma'arsu sun kasance Larabawa ne kuma ba a kawo wasu ruwayoyi da ke nuna cewa ana fassara musu hudubobi ba,hatta a zamanin

Khalifancin Amirul muminina Ali bin Abi Talib(A.S.);saboda haka abinda ya fi dacewa shi ne a yi hudubar da harshen Larabci tare da fassara wasu sassa na hudubar wadanda fahimtar manufar hudubar ta ta'allaka da su.(Hada'ikun Nadhira juzu'ii na 10 shafi na 94)

الطقسية و المضمون

BUKUKUWA DA ABINDA SUKA KUNSA

Dangane da bayanin abinda hudubar ta kunsa,akwai masu karanto hudubobin da suka gada shekaru aru-aru da suka wuce tun da can.

Wani daga cikin marubutan kasar Siriya ya taba rubutawa cewa:-

"A garin da na rayu lokacin kuruciyata limamin Juma'a ya kasance yana karanto mana ne daga littafin Ibin Abi Nabat, wato ta zamanin shugabancin Kalawun[Al-Mansur Yusufud Din Kalawun Al-Fayl Salih wanada ya yi wafati tun shekara ta

689 Hijiriyya) kuma akwai hudubobi 52 a bisa tsarin shekara daidai da kowane yanayi ake ciki,a lokacin muna cikin azumi ne amma sai ya fara karanto mana ta aikin hajji daga nan sai ya gane ya yi kukskure don haka ya fara bude shafuka yana neman wadda ta dace bayan ta bace masa.

Za mu iya samun irin wannan ma a gurin wasu daga cikin malamanmu dangane da munasabobin AhluBayt(A.S.) masu ganin cewa hudubobin munasabobi dole ne su tafi a salo irin na da can da aka gada daga magabata idan kuwa ba haka ba to an yi kuskure an fandare daga ainihin manufar munsabar. Ranakun Ashura dole a takaita jawabi a kan-sira-wato tarihin rayuwar ma'asumai kawai kuma a bisa salon magabata da ayyanannun hadisai.

Mun karanta rubuce-rubucen wasu wadanda suke kushe yin jawabi game da wayar da kan jama'a dangane da zamantakewa a kwanakin Ashura suna ganin cewa yin hakan yaki ne da alamun addini babu dalili da za a goyi bayansa ko hallara a cikinsa ko ba shi kariya ta shari'a kuma lokacin kwanakin Ashura kwanakin zaman makoki ne ba na wayar da kan jama'a game da zamantakewa ba.

Kai ka ce irin wadannan su ne suka fi Imaman kishin jibintar al'amuran Ahlul-Bayt(A.S.)d'in kansu domin Imaman(A.S.) sun yi ta'akidi a kan rayar da al'amarinsu, wanda ke nufin yada iliminsu kamar yadda yaa zo daga Imam Ridha (A.S.) daga Abdussalam Bin Salihil Harawiy ya ce na ji Abal Hasn Ali Bin Musar Ridha(A.S.) yana cewa:-

"رَحْمَ اللَّهِ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا" فَقَالَ لَهُ: "فَكِيفَ يَحْيِي أَمْرَكُمْ؟" قَالَ "يَتَعَلَّمُ عِلْمَنَا وَيَعْلَمُهَا النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَا تَتَّبِعُونَا".

“Allah Ya ji kan bawa wanda ya raya al’amarinmu!” Sai na ce masa : “Ta yaya zai raya al’amarinku? Sai ya ce: “Ya koyi iliminmu sa’an nan ya koyer da shi ga mutane domin su mutane idan da sun ji kyawawan maganganinmu da tabbas sun bi mu”.¹¹

Amma dangane da kafa hujja da ruwayoyi dangane da zaman makokin Imamai(A.S.) kamar hadisin Abi Harun Makfuf ya kowo inda Imam (A.S.) ya ce:-

أبو عبد الله: أنسد لي في (ع) فأنشدته.
قال أنسدلي كما تنشدون."يعني بالرقية،فأنشد له:
أمر على جدث الحسين وقل لأعظمه الزكية"

“Abu Abdillahi ya ce yi mini waken makokin Husain (A.S.), sai na yi masa.Sai ya ce ka yi mini kamar yadda kuke yi: ma’ana yadda yake taba zuciya :daga nan sai na ce:-

“Ka biya ta makabartar Husaini

Ka yi magana da kasusuwa nasa tsarkaka ”

Wannan zallan umarni ne kawai da yin ladamiyyar kokawa zaluncin da aka yi wa AhlulByat(A.S.), ambatawa da kuma tallatawa kuma bai kayyade shi da wannan da’irar kawai ba.

حين تكون الخطابة مهنة

YAYIN DA HUDUBA KE ZAMA SANA’A

Tunda yake mai hudubar addini a zamantakewarmu ta ’yan shi’ a ba ya dogaro da wata hanyar samar wa kansa bukatum rayuwarsa da na iyalinsa, to ya zamanto al’ada ne a ba shi wani abu na kyautatawa a sakamakon kokarin huduba da wa’azin da yake yi.Wannan abu ne da babu laifi a shari’ a kuma babu wata mushkila tattare da shi.

¹¹ Uyunu Akhbari Ridha Juzu’ii na 1 shafi na 307 hadisi na 69

Hamza Bin Hamran ya ruwaito daga Imam Abi Abdullahi(A.S.) ya ce:-

"من استأكل بعلمه استقر". قلت :إن في شيعتك و مواليك قوماً يتحملون علومكم، و يتلونها في شيعتكم، فلا يعدمون منهم البر والصلة و الإكرام، فقال ليس أولئك مستأكلين، إنما ذلك الذي يفتى بغير علم ولا هدى من الله، ليحيط به حقوق طمعاً في حطام الدنيا"¹²

"Duk wanda ya ci da iliminsa to zai talauce". Sai na ce masa:
Hakika a cikin mabiyanku da masu wilayarku akwai mutane wadanda suke koyon iliminku su yada shi a cikin shi'awanku kuma ba sa rasa wani alheri,da sadarwa da karamawa, sai ya ce wadannan ba masu ci iliminsu ba ne,ai su wadancan (masu ci) su ne masu ba da fatawa ba tare da ilimi ko shiriya daga Allah ba, domin su bata hakkoki da shi don kwadayin abin duniya kawai."

Mai ci da iliminsa shi ne wanda ke sayar da iliminsa domin fa'idar wanda ya bukaci ya yi masa hu'duba, sai ya saba wa gaskiya don neman dukiya,wannan abu da yake abin zargi wanda aka hana a shari'a.

Amma mutum ya kasance mai shiryarwa mai fuskantar da mutane zuwa ga gaskiya, yana koyon ilimin Ahlul-Bayt (A.S.) kuma yana koyar da shi ga mutane sa'annan ya samu wani alheri don sakayya a kan haka to wannan babu laifi babu wata mushkila a kan haka.

Ya zo a ruwaya cewa wasu daga Imamai (A.S.) sun yi sakayya ga wasu da suka yi waken yabo gare su; Imam Ali Zaynul Abidina (A.S.) ya yi kyauta ga Farazda'k a kan yabon da ya yi masa a mashahuriyar kasidar nan tasa:-

هذا الذي تعرف البطحاء وطأته

¹² Wasa'ilus shi'a juzu'ii na 27 shafi na 141 hadisi na 33427

والبيت يعرفه والحل و الحرم

“Wannan shi ne Badaha’u ta san tattakin shi,
Gida ma ya san shi hillu ya sanya harami ma ya san shi.”
Yayin da Hisham ya ji wannan wake sai ya cika da fushi ya sa
aka tsare Farazdak a kurkuku a wani guri da ake kira Asfan
tsakanin Makka da Madina.
Imam Zainul Abidina (A.S.) ya aika masa dirhami dubu goma
sha biyu amma sai ya mayar masa ya ce ai ni na yabe shi
saboda Allah ba don a ba ni kudi ba; sai Imam(A.S.) ya sake
komar masa ya ce :-
“Ai mu Ahlul-Bayt ne idan mu ka yi kyauta ba ma dawowa da
ita”,daga nan sai Farazdak ya karba.¹³
Amma matsalar kuma ita ce a mayar da kyautar ta zamanto
ita ce dalilin yin jawabin!

الرسالة الإجتماعية

SAKON ZAMANTAKEWA

Sakon da jawabin addini ke isarwa ga al’umma sako ne na
addini wanda yake da bangarori guda biyu:-
Na farko:Fadakar da mutane game da Allah, Mahaliccinsu,
Ubangijinsu, majibincin al’amuransu,da kuma sanar da su
cewa wajibi ne a kansu su yi masa da'a da masa ibada,da
neman yardarSa,da kuma sauran al’amuran da suka shafi
wannan bangaren, kamar al’amuran akida,da ibada, da
wa’azi, da karfafa wilaya ga Manzon Allah(S) da zuriyar
gidansa,da karfafa soyayya gare su,ta hanyar tunatar da
mutane game da tarihin rayuwarsu,da abinda suka gabatar

¹³ Yanabi’ul Muwadda na Kanduziy juzu’ii na2 shafi na 109; Shaikh Abbas Kummi Alkuna wal Alkab juzu’ii na3 shafi na 36.

na sadaukarwa da juriyar da suka yi na daukaka addini da hidimar su ga al'umma.

Na biyu:Shiryar da mutane ga kyawun tafiyar da al'amuran zamantakewa da na rayuwa a al'umma.

Addini ba wai dukufa a neman lahira ba ne kawai har ma ya hada da kyautata rayuwa mafi dacewa mafi kyau a duniya.Allah Ta'ala Yana cewa:-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِسْتَجِيبُوْا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحِبُّكُمْ
(سورة الأنفال، الآية: 24)

“Ya ku wadanda suka yi imani ku amsa wa Allah da ManzonSa idan suka kira ku zuwa ga abinda yake raya ku”.(Surar Anfal:24)

رَبُّنَا آتَنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ
(سورة البقرة: الآية: 201)

“Ya UbangijinMu Ka ba mu mai kyau a duniya a Lahira mai kyau”.(Surar Bakara aya :201)

La'alla daya daga cikin mafi muhimmancin koyarwar addinin Musulunci a zamantakewar al'umma shi ne dabi'un kwarai ta yadda har Alkura'ani ya yi ta'akidi kan cewa manufar aiko Annabawa da Manzanni ita ce samar da adalci a zamantakewar jama'a;kyautata zamantakewa da mu'amala a tsakani; Allah Ta'ala Yana cewa:-

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رَسُولًا إِلَيْنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَرْسَلْنَا مَعَهُمْ كِتَابًا وَمِيزَانًا لِّيَقُومَ النَّاسُ بِهِ
(سورة الحديد: الآية: 25)

“Haiki Mun aika ManzanninMu da hujjoji bayyanannu kuma Muka saukar da littafi da ma'auni tare da su saboda mutane su tsai da adalci.”(Surar Hadid aya ta 25)

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَا عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ يُعَظِّمُ
لَعْلَكُمْ تذَكَّرُونَ(سورة النحل:الأية:90)

“Hakika Allah Yana umarni da kyautatawa da bayarwa ga
dangi makusata kuma Yana hani da alfasha da mummunan
aiki Yana yi muku gargadi ko kwa wa’aztu .”(Surar Nahli aya
ta90)

Haka nan Manzon Allah (S) ya bayyana muhimmancin kawo
sakonsa da cewa:-

إنما بعثت لأتم مكارم الأخلاق

“Hakika ni an aiko ni ne kawai domin in kammala manyan
dabi’un kwarai”.¹⁴

A bisa wannan asasin ya wajaba Jawabin addini ya zamanto
ya mai da hankali a kan al’amarin alaka tsakanin jama’a da
riko da dabi’un kwarai tun daga kan iyalanmu da kuma a
zamantakewar al’umma baki daya.Wannan shi ne abinda za
a iya fahimta daga ayar da Allah Ta’ala Yake cewa:-

لَا خِيرٌ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مِنْ أَمْرٍ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ
النَّاسِ وَمَنْ يَفْعُلُ ذَلِكَ إِبْتَغَاءً مِّرْضَاتِ اللَّهِ فَسُوفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا(سورة النساء
الأية:114)

“Babu alheri a da yawa daga cikin tattaunawarsu sai dai
wanda ya yi umarni da abu mai kyau ko sasanta tsakanin
mutane , duk wanda ya yi haka kuwa domin neman yardar
Allah to da sannu za mu ba shi lada mai girma”
(Surar Nisa’ii aya ta 114)

Imam Ali (A.S.) ya yi ta’akidi a kan abinda ya ji daga Manzon
Allah(S) game da himmatuwa da kyautata alaka tsakanin
mutane cewa ta fi sauran ayyuka daraja kamar yadda ya zo a

¹⁴ Biharul Anwar juzu’iina 68 shafi na 382

wasiyyarsa da ya yi wa 'ya'yansa Hasan(A.S.) da Husaini (A.S.) inda yake cewa:-

"أوصيكم و جميع ولدي وأهلي و من بلغه كتابي بيتقوى الله و نظم أمركم و صلاح ذات بينكم-فإنني سمعت جدكم(ص) يقول:-صلاح ذات البين أفضل من عامة الصلاة والصلائم"¹⁵

"Ina yi muku wasiyya ku biyu da 'ya'yana da iyalina da duk wanda rubutuna ya isa gare shi, da ku ji tsoron Allah ku zamanto masu tsari a lamarinku, da sasanta tsakaninku, domin hakika na ji kakanku(S) yana cewa sasanta tsakani ya fi dukka salsa da azumi".

Hakika gafalar jawabin addini dangane da hakkin mutane na kai ga samar da mutane masu tsaurin ra'ayin riko da ayyukan ibada har zuwa ga haddin haukacewa amma babu ruwansu da kiyaye hakkin wasu a rayuwarsu a mu'amalarsu ta yau da kullum a cikin iyalansu da kuma a cikin jama'ar al'umma, wannan kuwa sabanin sakon addinin musulunci ne. Ya zo a ruwaya cewa an ce wa Manzon Allah (S) akwai wata mata mai yin azumin kowace rana kuma tana sallar kiyamul laili kowane dare amma tana cutar da makwabcinta da harshenta sai ya ce ku fita sha'aninta wannan 'yar wuta ce.¹⁶ Wani abu da ya kamata a himmatu da shi shi ne kyautata halin rayuwar jama'a .

Kamar yadda wasu nassosi suka nuna addini ba ya son mutum ya yi rayuwar kaskanci da wulakanci sabanin yadda wasu malamai suka yi gurguwar fassara ga wasu ma'anoni kamar su zuhudu, da wadar-zuci, yarda, suka nuna cewa suna

¹⁵ Nahjul Balagha Risala ta 47

¹⁶ Kanzul Ummal juzu'ii na 9 shafi na186

nufin nesantar jin dadin duniya da rashin amfana daga alheran da ke cikinta ne.

A sakamakon irin wannan mummunar fahimtar ne za ka iske wasu daga cikin ma'abuta addini suna rayuwa cikin mummunan yanayi na koma baya da tasku.

Idan mutum ya yi tafiya zuwa kasar da ke hadé da musulmai da wadanda da ba musulmmai ba sai ya iske rayuwar wadanda ba musulmi ba ta fi tsari, ta fi ci gaba fiye da ta musulmai.

Allah Ta'ala Yana cewa:-

من عمل صالحان ذكر أو أنثى وهو مؤمن فلنحيئه حياة طيبة ولنجزئهم
أجرهم بأحسن ما كانوا يعملون. (سورة النحل: الآية 97)

“Duk wanda ya yi aiki mai kyau mace ko namiji alhali shi mumini ne to za mu rayar da shi rayuwa mai dadi kuma za mu saka musu ladansu da mafi kyawun abinda suka kasance suna aikatawa”.(Surar Nahli: aya ta 97)

To ina rayuwa mai dadi din a zamantakewar al'ummarmu? Manufar kyawun rayuwa na da faffadar ma'ana da ke da alamu masu yawa dabat-dabam, akwai rubuce-rubuce da suka bayyana marhaloli da darajoin matakán rayuwa a kasashen duniya baki daya. Daga cikinsu akwai rubutun tsarin duniya ta fuskar rayuwa, yana tsara kasashe ne a bisa martabar kyawun rayuwa, zaman lafiya, kiwon lafiya, wayewa, muhalli, motsa jini da kuma shiri na asasin rayuwa.

Akwai daga cikinsu littafin da aka buga da sunan karkasa kasashen duniya a bisa asasin rayuwa wadanda ya ayyana kasashen duniya zuwa kashi 140 a kasashen duniya, sai kuma wanda aka rubuta a shekara ta 2017 mai taken 'yar

manuniyar sa'ada a kasashen duniya, da ya nuna kasashe
155 da suka cika sharudan kyawun rayuwa.

Kyawun rayuwa ita ce burin addini kuma nassosi sun yi kira ga kaiwa gare ta kamar yadda Allah Ta'ala Yake cewa:-

يَا بْنَى آدَمْ خُذُ زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَ كُلُّوا وَشَرِبُوا وَلَا تَسْرُفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْمُسْرِفِينَ. قُلْ مَنْ حَرَمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَهَا لِعَبَادَهُ وَالظَّيَّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ
لِلَّذِينَ امْنَوْا فِي الْحَيَاةِ خَالِصَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (سُورَةُ الْأَعْرَافِ: الْآيَاتُ 31-32)

"Ya ku 'yan Adam ku yi riko da kawatawarku a dukkan masallacin kuma ku ci ku sha amma kada ku yi almubazzaranci domin hařika Shi ba ya son masu almubazzaranci.Ka ce wane ne ya haramta kawa wadda Allah Ya fitar da ita ga bayinSa da kuma kyawawa na daga dukiyoyi ka ce ita ai ta muminai ce a rayuwar duniya kuma kyababbiya ce gare su ranar Alkiyama."(Surar A'araf aya ta 31-32)

Allah Ta'ala Yana son bawanSa mumini ya more rayuwarsa ya rayu ciki jin dadī. Daga ayoyin Alkura'ani za a ga cewa asali mumini ya kamata ya zamanto mai arziki ne shi ya sayawanci duk lokacin da aka yi magana game da salla sai Ya hado da maganar zakka.

وأقاموا الصلاة وآتوا الزكوة (سورة لبقرة، الآية 277)

“Kuma suka tsai da salla suka ba da zakka.”

(Surar Bakara aya ta 277)

فأقيموا الصلاة وآتوا الزكوة (سورة الحج، رقم 78)

“Saboda haka ku tsai da salla kuma ku ba da zakka”.

(Surar Hajji aya ta78)

الذين يقيمون الصلاة ويؤتون الزكاة(سورة المائدة الآية:55)

“Wadanda suke tsai da salsa kuma suke ba da zakka”.
(Surar Ma’ida aya ta 55).

Wannan na nuna cewa asali mumini shi ne ya kasance mai arziki domin zakka ba ta wajaba a kan fakirai.

Wani nassi ya zo daga Amiril Muminina Ali bin Talib (A.S.) a Nahjul Balgha inda yake ta’akidi kan cewa:-

واعلموا عباد الله-أن المتقين ذهبو بعاجل الدنيا آجل الآخرة-فشاركوا أهل الدنيا في دنيا هم-و لم يشاركوا أهل الدنيا في آخرتهم-سكنوا الدنيا بأفضل ما سكنت وأكلوا ها بأفضل ما أكلت-فحظوا من الدنيا بما حظي به المترفون، و أخذوا منها ما أخذ هـ الجبارية المتكبرون-ثم إنقلبوا عنها بالزاد المبلغ والمتجر الرابح-أصابوا لذة زهد الدنيا في دنيا هـ سـو تيقـنـواـأـنـهـمـ جـيـرـانـ اللهـ غـدـاـ فـيـ آـخـرـتـهـمـ لـاتـرـدـ لـهـمـ دـعـوـةـ وـلـاـ يـنـقـصـ لـهـمـ مـنـ لـذـةـ"¹⁷

“Ku sani ya ku bayin Allah –cewa Masu takawa sun tafi da abin duniya na nan kusa da kuma na Lahira mai zuwa na nesa-sun yi hadaka da ma’abuta duniya a duniyar tasu amma ba su yi hadaka da ma’abuta duniya a Lahirarsu ba-sun zauna a duniya da mafi dacewar yadda aka zauna a cikinta,kuma sun ci ta yadda ya fi dacewar yadda aka ci tasuka samu rabo a cikinta rabo irin na ma’abuta jin dadi, suka dauki daga cikinta abinda jabbarai ma’abuta girman kai suka dauka,sa’an nan suka koma daga gare ta da guzuri mai isar da mai kasuwanci zuwa ga samun riba-sun samu dadin zuhudun duniya a duniyar kuma suna da yakina cewa a ranar Lahira su ma’abuta kusaci ne ga Allah,addu’arsu ba mayar musu da ita kuma ba a tauye musu wani lada nasu ba”.(Nahjul Balagha Huduba ta 27)

Saboda haka sakon addini sako ne na daukaka rayuwa da gyara zamantakewa,Imam Husain (A.S.)ya sanya gyaran

¹⁷ Nahjul Balagha khutbah 27

al'umma a matsayin taken fitowarsa da yunkurinsa inda tun
farkon bayanin da ya yi a wasiyyar da ya yi wa kaninsa
Muhammad bin Hanafiyya yana cewa:-

إِنِّي لَمْ أُخْرِجْ أَشْرَا وَلَا بَطْرَا وَلَا مَفْسَدَا وَلَا ظَالِمًا، إِنَّمَا خَرَجْتُ لِتَطْلُبِ الْإِصْلَاحِ
فِي أَمَّةٍ جَدِي أُرِيدُ أَنْ أَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهِي عَنِ الْمُنْكَرِ.¹⁸

"Ni ban fito ina mai girman kai ko mai dagawa,ko mai ketara haddi, ko mai fasadi,ko mai zalunci ba,ni na fito ne kawai don neman kawo gyara a al'ummar kakana, ina so in yi umarni da kyakkyawa in yi hani da mummuna".(Biharul Anwar juzu'ii na 44 shafi na 329)

الخطاب الديني بين المسؤولية والشعوبية

JAWABIN ADDINI TSAKANIN H AIKI DA SHU'UBIYANCI

Jawabin addini da ake fuskantar da shi wa jama'a yana da tasiri a kan al'umma kwarai wajen wayar da kansu da shiryar da su da gyara dabi'unsu da halayyarsu.

Wannan kuwa abu ne da ya dade tun da can,yadda ya kasance jawaban shugabanni, da na jagorori, da masu wake da masu kasidu ke fuskantar da jawabansu suna iza mutane da harzuко su zuwa yin abinda ake bukata.

A al'ummar musulmi kuwa jawabin addini ya fi tasiri fiye da sauran jawaban domin a gurin ma'abuta addina jawabin yana sanar da su abinda Ubangiji ke son su sani ne, da umarce- umarcen addini,sauraro da amsawa kuwa yana samar da yardar Allah da nesantar da azabarSa.

Ta haka ne fatawoyin malaman fihi, da huđubobin masu wa'azi da masu da'awa suka kasance masu tasiri mai ratsa zukatan masu sauraro da tasiri a kan tunaninsu da kuma a kan salon rayuwarsu.

¹⁸ Biharul Anwar juzu'i na 44 shafi na 329

A wannan zamani namu kuwa, ci gabon hanyoyin sadarwa, da ilimin zamani da kafofin sanarwar zamantakewa ya ba da dama mafi yalwa ga malamai masu huduba da masu wa'azi damar amfani da kamar su yanar gizo, da aikawa kai tsaya da hidima ta ci gaba hatta ga wayoyin hannu.

Tarurrukan addini kuma sun ba da kyakkyawar dama ta musamman ga masu hudubobi da jawabin addinin ta yadda mutane suke sauraronsu, da kuma aikata abinda suka saurara gwargwadon yanayin jama'ar.

Jawabin addini na da matukar muhimmanci haka kuma yana yiwu ya zamanto mai matukar hatsari domin idan ba a samu dacewar abinda aka yi ya zamanto daidai ba to zai jawo mummunar illa ga addinin da al'umma.

Domin idan har ba a yi amfani da damar da aka samu da kyau ba to za ta kubuce.

Ya zo daga Imam Ali (A.S.) cewa Manzon Allah (S) ya ce: "Halakar al'ummata tana hannayen dukan wani Masani mai dadin baki".¹⁹

Masanin dadin baki kuwa shi ne mai jawabi wanda maganarsa ba ta tasiri a kan mai sauraronsa. Wato idan bai zamanto mai gaskiya mai kyakkyawar niyya to halakar al'umma za ta kasance a hannunsa domin fadakarwarsa za ta dauki mutane ne zuwa ga halaka.

Saboda haka shi mai jawabi kansa yana cikin hatsari ne, ya kamata kuma ya fahimci haka domin ya yi aikin da ya dace da gaskiya da ka'idojin addini.

---

¹⁹ Muhammad Bin Ya'kub Al-Kulayni a littafin Al-Kafiy Juzu'ii 1bugun 1985 na 1 shafi na 32 hadisi na 1

ضوابط المسؤلية في الخطاب
KA'IDODJIIN AIKI A HU'DUBA

Za a yin jawabi game da mafi muhimmancin ka'idojin daukar
Nauyin aiki a hudubar addini wadanda su ne guda biyu
kamar haka:-

- (1) Su zamanto asalinsu daga addini ne domin bai inganta a yi wa addini kire a kuma yi amfani da shi domin neman fa'ida ko son rai.
- (2) Kiyaye amfani na gaba daya ga addini da kuma al'umma tare da yin la'akari ga yanayin da ake ciki, da zabin salon da ya dace a bi na magana domin kada a kore jama'a.

Shi addini tsari ne da ya kunshi akida, da fassarori da hukunce-hukunce da adabi akwai kuma bangarori dabam-daban saboda haka shi mai huduba ya kamata ne ya yi taka tsantsan ya yi la'akari da abinda al'umma take bukata a hali da yanayin yanzu, bai halatta ba ya rudar da mutane ta hanyar kawo al'amuran da suke ba na asasin ba, ko ya dauki lokaci a kan abubuwa na tarihi da mai yiwuwa mutane su ji dadinsu amma kuma ba za su kara wa jama'a kome na fa'ida ko ci gaba ba a rayuwa.

An ruwaito daga Imam Musa Kadhim (A.S.) cewa wata rana Manzon Allah (S) ya shiga Masallaci sai ya iske mutane sun kiwaye wani mutum, sai ya ce: Mene ne wannan ? Sai aka ce masa ai Allama ne? Ya ce me ye kuma Allama? Aka ce masa mutum mafi sani da ilimi game dangi da asalin tarihin kabilun larabawa .Sai ya ce wannan ilimi ne da wanda ya

jahilce shi bai zai cutu ba kuma ba zai amfani wanda ya san
shi ba.”

Allah Ta’ala Yana cewa:-

“Ya ku wadanda suka yi imani ku ji tsoron Allah kuma ku fadi
magana wadda take mai dacewa”(Surar Ahzab aya ta 70)

Wato ku yi magana wadda take daidai mai asasi
tabbatacciya kada ya zamanto a cikinta akwai gibi wanda zai
haifar da illa ga addini ko ga al’umma.

Allah Ta’ala Yana cewa:-

“Ka yi kira zuwa ga tafarkin Ubangijinka da hikima da kuma
wa’azi mai kyau .”(Surar Nahli aya ta125)

Hikima ita ce sanya abu da ya dace a gurin da ya dace.

Ya zo daga Imam Ali (A.S.) inda ya siffanta Manzon Allah(S)
da cewa:- “Shi likita mai tafiya neman majinyaci ya kyautata
tausasawarsa kuma ya tsara bandejinsa yana sanyawa a duk
gurin da ya dace”.(Nahjul Balagha:Huduba ta 108 a bisa
tsarin binciken Subhiy Dufayliy bugun Berut na farko shekara
taa976).

Ya zo daga Imam Ja’afarus Sadiķ (A.S.) cewa :-

“Kada ka yi magana game da abinda bai shafe ka ba, ka bar
magana da yawa a kan abinda ya shafe ka, domin sau da
yawa mai magana ya yi magana da gaskiya a kan abinda ya
shafe shi kuma ya sha wahala”. ²⁰

---

²⁰ Biharul Anwar juzu’ii na 78 shafi na 265 shafi na 171,bugu na Berut shakara ta 1983.

Saboda haka gaskiya ba wai ita ce kawai ma'aunin zabin magana ba. Alal hakika kamata ya yi a yi tunani ya tambayi kansa shin ya dace ya yi magana a cikin wannan yanayin ko kuwa bai dace ba?

Ya zo a hadisi daga gare shi (S) cewa:-

“Mu jama’ar Annabawa an umarce mu yi magana ne da mutane gwargwadon hankulansu”.²¹

Ibin Kayyim Jawziyya ya ce:-

“Kowane lokaci Manzon Allah (S) ya kasance yana magana da wadanda yake yi musu magana ne gwargwadon bukatarsu da gwargwadon amfaninsu.”²²

Kamar yadda aka ce;-

Ba wai duka abinda aka sani ake fada ba, kuma ba duk abinda ake fada ba ne ma’abutansa suka hallara, kuma ba duk abinda ma’abutansa suka hallara ba ne lokacinsa ya yi, kuma ba duk abinda lokacinsa ya yi ba ne ya dace a fade shi.

Saboda haka al’amarin ba wai cewa batu gaskiya ne ko kuma ba gaskiya ba ne, zai iya zama gaskiya amma kuma lokacin fadarsa bai yi ba sai mai magana ya zamanto mai cutarwa idan ya fada maimakon mai amfanarwa.

الاستجابة للمبوب الشعبي

²¹ Alkafiy juzu’ii na 1 shafi na 23.

²² Ibin Kayyim Jauziyya a littafin Zadil Ma’ad na 1 shafi na 48 bugu na 20 shekara ta 1994, bugun Berut Mu’assatur Risalah.

AMSA BUKATUN JAMA'A.

Ba kuskure ba ne kuma ba laifi ba ne mai jawabi ya yi kokari jan masu sauraro zuwa gare shi ko kuma rinjayar su don su yarda da shi domin su halarci jawabinsa ko su bi abinda yake

Fada su yi aiki da shi, asali ma haka ake bukata,hakan kuwa zai yiwu ne ta hanyar warware musu abubuwan da ke damun su, da taimka musu a muhimman al'amuransu,da zaben kalmomi masu dadi masu jan hankali,da salon magana mai tasiri,amma duk a kaddare cewa yana da wani sako ne da yake son isarwa ga jama'a, kuma ya zamanto yana da fahimta da kiyaye sharudan da suka kallafa d'aukar nauyin aikin, ba wai kawai ya zamanto manufa ita ce kawai tara jama'a ba da nuna kai ko neman d'aukaka da suna ba, ko kuma kawai a dabaibaye jama'a ba,manufa ta zamanto kawai ita ce fahimtar da jama'a da shiryar da su.

Ya zo daga Imam Ja'afarus Sadik (A.S.) cewa ya ce:-

"Shi'a iri uku ne;masoyi mai kauna,to shi wannan daga mu yake kuma shi mai ado ne da mu, mu kuwa ado ga duk wanda ya nemi ya yi ado da mu,sai kuma mai ci a gurin mutane ta amfani da mu, kuma duk wanda ya ci amfani da mutane ta amfani da mu to zai zama fakiri mabukaci".²³

Tunda hadisin ya yi gargadi game neman dukiya da sunan Ahlul Bayt (A.S.) to wannan sako ne, ba wai gurin neman dukiya ba ne, ba kantin kasuwanci ba ne, duk wanda kuwa ya yi amfani da ambaton Ahlul-Bayt(A.S.) ta wannan hanyar

---

al²³ Biharul Anwar juzu'ii na 65 shafi na 153 hadisi na 8.

to zai zama fakiri, mai yiwuwa ba fakiri ne na abin duniya ba, yana iya zama fakiri na ruhi, ko fakiri a Lahira, saboda haka bai dace ba manufar farko ga mai hudaba zama ita ce tara dukiya ko kuma neman shahara a tsakanin jama'a.

ماذا تعني الشعوبية؟

MENE NE MA'ANAR SHU'UBIYANCI?

Ya zo a kamus.... din cewa Shu'ubiyyah muryar hamayya ce ta 'yan siyasa da ake fuskantar da ita zuwa ga wadanda ke dabakar koli domin a kushe tsarin shugabanci da ma'aikatansa.

Baamirke ma'abucin binciken nan mai suna Mr Mark Plarboy ya ce:-

"Shu'ubiyanzi bincike ne daga 'yan siyasa masu kuzari da goyon bayan jama'a a wajen jawabi na gaba daya mai yin kalu-bale ga mu'assasai na ra'ayin rikau da kuma demokiradiyya baki daya".

Istilahin shu'ubiyya ya yi ta maimaita kansa yayin zabe a kowane lokaci.

A gun Faransawa kuwa shu'ubiyanzi na nufin wanda yake wasa da hankalin mutane don cim ma manufofin siyasa. Kamar yadda shugaban Mujallar Kritik Mr Philip Roghee ya ce.

Shu'ubiyanzi ya bayyana ne tun karshen karni na tara yayin da manoma suka yi yunkurin neman 'yancinsu a kasar Rasha

daga nan kuma ya kama hanyarsa ta bazuwa a kasashen duniya.

Za a iya siffanta hudubobi da shu'ubiyyanci saboda kasancewarsu suna harzuķa hasashen jama'a a sakamakon fuskantar da ita zuwa gare su ba a bisa tsari ba, tare da kuskure aikin hankali, haķika da kururuta wasu al'amura da gangan don a samu kaiwa ga sakamakon da ake nufi.

Wasu daga gidajen rediyo suna da shirye –shirye masu kyau(wadanda masu sauraro ke bukata) da harzuķa mutane.

Sai dai kuma jawabin addini bai dace ya yi kama da shu'ubiyyanci ba, wato kada ya zamanto mai tunzura hassashen mutane ,maimakon aiki da haķika da gaskiyar al'amari,kuma kada ya bi abinda jama'a ke so a sabanin aiki na sharia.

Albani ya ambata a Silsilatul Ahadisis Sahiha cewa Manzon Allah (S) ya ce:-

“Duk wanda ya yardar da Allah a bisa fushin mutane to Allah zai iyar masa da mutane,wanda kuwa ya bata wa Allah domin samun yardar mutane to Allah kuwa zai sallama shi ga Mutane”.²⁴

Tirmizi ya ruwaito daga Manzon Allah (S) cewa:-

“Duk wanda ya nemi yardar Allah da fushi to Allah zai isar masa neman taimakon mutane,wanda kuma ya nemi yardar

---

²⁴ Silsilatul Ahadisis Sahiha juzu'ii na 5 shafi 392 hadisi na 2311 bugun Berut, bugun shekara ta1985 Maktabul Islami.

mutane da abinda Allah ba Ya so to Allah zai sallama shi ga Mutane".²⁵

Ya zo daga Imam Ali (A.S.):-

"Nauyin laifin ya girmama, na wanda ya nemi yardar halitta ta hanyar saba wa Malicci".²⁶

Ya zo daga Imam Husain (A.S.) yana cewa:-

"Wanda ya nemi yardar Allah da fushin mutane to Allah zai iyar masa mutane,wanda kuma ya nemi yardar mutane ta hanyar yin abinda Allah ba Ya so to Allah zai sallama shi ga mutane".²⁷

Za a iya kasa jawabin addini zuwa salon Shu'ubiyanci iri uku:-

Na farko: Shu'ubiyanci mai salon hargowar siyasa:

Su jama'a a kowane zamantakewa suna da bukatu da matsaloli da himmomi da al'adu wadanda mutane kan yi abubuwa da suke yin al'amuransu gwargwadon tasirantuwersu, tare da d'aukaka muryar hamayya da kalubale,don haka dole mu yi la'akari da yanayin kowace al'umma da jama'a;wani abu na iya zama mai amfani a wata al'umma amma a wata al'ummar kuma ya zamanto mai cutarwa, wani yanayi na iya zama mai amfani a wani zamani mai cutarwa kuma a wani zamanin.

Na biyu: Salon zaburarwa a bisa asasin Mazhaba:

---

²⁵ Sunan Tirmizi juzu'i na 3 shafi na339 hadisi na2414 bugun Berut bugu na farko2000 Berut (Darul kitabul ulya)

²⁶ Mustadrikul Wasa'il juzu'ii na12 shafi na 210.

²⁷ Amaal Shaaikh Saduķ shafi na 238 hadisi na 293

A al'ummarmu akwai sarari da ya dace da aiwatar da al'amura a bisa asasin Mazhaba da bangaranci, saboda gadaddun abubuwan tarihi na mazhaba da wayewa,a kowane bangaren na da tsarin da aka tanada a matsayin Mazhaba;da kuma gibin da ake da shi a alaka tsakanin bangarori dabam-daban.Domin kowace jama'a ta bangarorin suna kokarin tilasta kanta ne a kan 'yar'uwarta.Haka nan kuma akwai kullaci a zuciyar kowane bangare,wanda hakan yakan kai ga rura wutar fitina a tsakanin bangarorin kuma a bisa dabi'a jama'a za su yi yaudaru da wannan hargitsawar a bisa asasin mazhaba don haka sai a samu kasuwa mai kyau ta sayar da tashin hankali,kyakkyawan misali a nan shi ne wannan fagen yakin da muke gani a fagagen kasa da kasa.Duk wanda ya zanke a wannan ta'asa da ta'addanci shi ake dauka a matsayin gwarzo tauraro abin nuni abin sanarwa.

Sai dai kuma shi gwarzo wayayye shi ne wanda ya sanya fa'idar al'umma baki daya,da addini sama da kome, sai ya sanya tsoron Allah dangane da abinda yake fada da abinda yake kawowa.Sau da yawa alaka tsakanin jama'a daya na tasirantuwa da hudubar bangaranci ko mazhabanci,tana iya haifar da fitina da yamutsi a tsakanin jama'ar yanki daya.

Na uku:Salon tabo hasashe:

Babu shakka shi hasashe yana taka rawa a al'amura don haka jawabin addini na iya amfani da shi wajen cusa takawa a zukata, da kwadaitarwa ga kaunar Allah, da sanya son

waliyan Allah a zukata, da tasirantuwa da musibunsu da wahalhalun da suka sha.

Haka nan kuma bai dace ba a zurfafawa wajen bangaren tada hasashe ta yadda za a kai har ga ketare haddin shari'a, ta kirkira kissosi, da karairayi game da Annabawa da Imamai da Waliyai.

Wasu suna da ra'ayin cewa, anan iya kago kissa domin sanya mutane kuka game da shahadar Imam Husain (A.S.) wannan kuwa ba daidai ba ne, kuskure ne kuma bai dace da martabar Imamai (A.S.) ba.

Sayyid Kazwiniy, daya daga cikin dakaru tablig a kasar Amirka, ya ambata a littafinsa mai suna: "Rana na Fitowa daga Yamma", cewa:- A Carlifornia a masallacin 'yan Pakistan akwai wani mai huduba shahararre wanda ya d'auki fiya da dare guda yana ba da jawabi dangane da karamomi da mu'ujizozin dokin Imam Husain (A.S.) kawai.

Allama Shaikh Husain Nuri(Mai littafin Mustadrakul Wasa'il) ya rubuta littafi mai suna: "Lu'u-lu'u wal Murjan fiy adabi Ahlil Mumbar" musammn domin magance wannan mushkila da ta dade tana ci wa masu hudubar addini a tsakanin Shi'a tuwo a kwarya.

Daga cikin abinda ya zo a wannan littafin akwai kamar haka:-

"A cikin ambata wasu daga cikin shubuhohin da wadannan jama'a suke da su, kai har ma da wasu manyan marubuta ke da shi akwai ammbaton wasu hadisai da hikayoyi wadanda ba su da asali da ruwayoyi wadanda babu gaskiya a cikinsu

ko kuma wadanda tsammata gaskiya game da su na da matukar rauni,da kirkira karya,da sanya hadisan karya da kaga su da kaga hikayoyi da ke kunshe da musibu wadanda ba su da wata hakika don kawai a sa mumunai kuka a majalisin da karin gishiri a wannan irin zaman makoki .”

Ya ci gaba da kawowa daga cikin irin wadannan kagi-fadin hikayoyin cewa:-

“Daga cikin abinda aka kowo na daga masu kaga karyar daga cikinsu akwai hadisan yabo ga yin kuka game da shahadar Imam Husain (A.S.) cewa duk wani kuka da aka yi ko kuma duk wani abu da ya kai ga zubar da hawaye to abin yabo ne kuma yana da kyau koda kuwa na karya ne.”

Ya kara da cewa:-

“Baya boyuwa ga duk wani mai hankali cewa irin wannan magana ya saba wa asalin koyerwar addini da mazhaba kuma ficewa ne daga koyerwar addinin Musulunci.Amsar wannan irin kage-kagen na cikin littafin Al-Makasib inda aka yi sharhi da bayani game da shi a fikihu, a takaicen abinda za a iya kawowa daga cikin shi ne:- “Hakika aikin mustahabbi kome girmansa ba zai kai ga darajar gaba da gaba da aikin haramun ba kome kankancin haramun din kuwa,ba a biyayya ga Allah ta aikata aikin sabo,abinda zai wajabta azabar Allah ba zai taba zamantowa hanyar kira zuwa gare Shi da samar da kusaci gare Shi ba, abu da yake mustahabbi shi ne dole shi kan kansa aikata shi ya zamanto ya halatta,an yarda a aikata shi, amma idan haramun ne,kuma aikata na jowo barna mai girma,da ke wajabta haramta shi to wannan

ba zai taba zama mustahabbi ba a kowane guri ko a wane zamani”.²⁸

Ambaton ingantattun nassosi game da abinda ya auku a Karbala da abinda ya auku ga Ahlu Bayt(A.S.) ya wadatar wajen tayar da hasashen mabiya –masoyan Ahlul-Bayt(A.S.) ba tare da kago wasu karairayi ba.

نتا ئج و توصيات

SAKAMAKO DA WASIYYOYI

- Jawabin addini madogara ce ta asasi ga 'ya'yan addini a kan sanin manufar addini da koyarwarsa kuma yana da gudummawa babba wajen wayar da kan jama'a da saita su a kan dabi'un addini da halayya mai kyau.
- Yana kan jagorori masu fahimta masu kyakkyawar niyya su ba da himma sosai game da jawabin addini a cikin al'umma domin duk wani gibi da aka samu zai iya kawo rauni da ba da damar sulalowar munanan abubuwa da za su kai ga mummunar illa ga addini da al'umma.
- Al'ummarmu ta dandana kudarta sosai a sakamakon yayyada hudubobi da aka yi ta yi da sunan addini, inda suka samar da cutarwa mai yawa da koma baya da jowo kiyayya, da sabani da fitina,da shafa wa addini bakin fenti da kyama. Sai dai kuma duk da haka adalci ne mu nana cewa fagen jawabin addini bai taba rabuwa da masu jawabi na gaskiya wadan ke shiryar da jama'a zuwa ga koyarwar addini na asali

---

²⁸ Littaffin Lu'u lu'u wal Marjan fiy adabi Ahli Mumbar na Malam Husain Nuri shafi na219-220 bugu na farko 1423 – Darul Balagha Berut.

da hadin kai da samar da ci gaba da zaman lafiya a al'umma ba.

- Babu makawa a tarbiyantar a horar da masu huduba da suka wadatu a ilmance masu wayewa domin daukar nauyin wannan aiki mai matukar muhimmanci.
- Wajibi ne a yi gaggawar bayyanar da shawarwari mai kyau da aka yi nazarinsu gwargwadon bukatar kowace jama'a a kowace marhala da kowane yanayi, wannan kuwa yana bukatar a samar da cibiyoyi da mu'assasai na musamman da za su dauki nauyin yin hakan.
- Larura ne a yi bibiya da taskancewa ga hudubobin addini na kowace munasaba da majalisai domin a iya aunawa a tantance sakamako mai kyau mai yin izo zuwa gaba, da gyara a guraren da ake da rauni a tottoshe gibin da ake da shi.
- Fagen huduba da jawabin addini na bukatar kara wayar da kai da fahimtarwa da himmatuwa game da jawabin addini da ma'amala a bisa doka da oda a zamtakewa tare yin kalubale mai ma'ana mai ginawa ba mai rusawa ba a bisa ka'idoji tsararru karbabbu ingantattu.